

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та
освітнього менеджменту, першого проректора
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Петриченко Лариси Олексіївни,
на дисертацію Дубінки Миколи Михайловича
«Теорія і практика розвитку проблеми професійного самовизначення
особистості в наукових дослідженнях (30-ті роки ХХ – ХХІ століття)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Проблема професійного самовизначення особистості набула особливої актуальності у сучасному світі, де швидкі соціально-економічні зміни, технологічний прогрес та глобалізація ставлять нові виклики перед молоддю та суспільством загалом. Формування здатності до усвідомленого вибору професійного шляху стає важливою умовою самореалізації та соціальної інтеграції особистості, що підвищує значущість професійної орієнтації в системі освіти. У контексті України ця проблема також є особливо важливою, оскільки наявні освітні та професійні орієнтири часто не відповідають вимогам сучасного ринку праці, який потребує гнучких, інноваційно орієнтованих фахівців.

Дослідження розвитку теорії та практики професійного самовизначення особистості упродовж історичного періоду з 30-х років ХХ століття до сучасності дозволяє виявити як змінювались підходи до цієї проблеми залежно від соціальних та культурних контекстів. Такий історичний підхід сприяє глибшому розумінню динаміки розвитку професійної орієнтації та визначенню сучасних тенденцій, що може стати основою для удосконалення методів профорієнтації в умовах сьогодення.

Дисертація є актуальною також через необхідність розробки нових підходів до професійного самовизначення, які враховують особистісні

особливості, інтереси та цінності молоді. Поглиблений аналіз наукових досліджень з даної тематики дозволяє створити комплексну основу для вдосконалення освітніх програм, які будуть відповідати реаліям XXI століття.

Відтак, актуальність представленої на розгляд дисертації Миколи Михайловича Дубінки «Теорія і практика розвитку проблеми професійного самовизначення особистості в наукових дослідженнях (30-ті роки XX – XXI століття)» не викликає сумніву.

Дисертацію виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481), у рамках якої Дубінка М.М. досліджував формування основ професійного самовизначення молоді, виявив тенденції розвитку змісту освіти в Україні у період 30-х років XX – XXI століття та особливості реалізації особистісно-професійного самовизначення молоді людини в історії педагогіки України (30-ті роки XX – XXI століття), визначив основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка) (протокол № 4 від 26 вересня 2022 року).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Дисертаційна робота Дубінки М.М. має послідовну структуру, спрямовану на розв'язання поставлених завдань, що дозволило автору обґрунтувати теоретичні та методичні підходи до їх виконання, а також

розробити й випробувати відповідні рекомендації, які в своїй сукупності стали науковою основою для досягнення поставлених цілей.

Завдання, елементи наукової новизни та висновки дисертації тісно взаємопов'язані. Дослідження є самостійною науковою роботою, виконаною на високому теоретичному та прикладному рівнях, із чіткою і послідовною структурою, що робить його цілісним і завершеним.

Дисертаційна робота відзначається глибиною змісту, логічною послідовністю та чіткою структурою викладеного матеріалу. Наукові положення в ній ретельно обґрунтовані, що підтверджується системою застосованих наукових методів, продуманою організацією дослідження, репрезентативним обсягом опрацьованих джерел (493 найменування, із них – 28 іноземною мовою, 10 архівних справ) та оприлюдненням результатів у 55 наукових публікаціях.

Визначаючи ключові здобутки дисертації Миколи Михайловича Дубінки, слід підкреслити наукову новизну та теоретичну й практичну значущість отриманих результатів дослідження.

Оцінка структури та обсягу дисертації. Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням цілком відповідає встановленим вимогам, включаючи вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі дисертації автором обґрунтовано теоретико-методологічні основи дослідження проблеми формування самовизначення особистості, а саме: представлено концептуальні засади дослідження (с. 56-83 дис.), проаналізовано історіографію та джерелознавчу базу проблеми професійного самовизначення особистості (с. 83-101), досліджено проблеми самовизначення у соціально-педагогічному *дискурсі* (с. 101-117) та обґрунтовано періодизацію розвитку досліджень професійного самовизначення особистості (с. 117-145).

У другому розділі «Теорія та практика формування основ самовизначення в Україні у змісті освіти 30-х років ХХ – ХХІ століття»

виявлено тенденції розвитку змісту освіти в Україні в період 30-х років ХХ – ХХІ століття (с. 165-184), проаналізовано питання особистісно-професійного самовизначення учнівської молоді в Україні (с. 184-204) та представлено загальну характеристику системи профорієнтації в країні (с. 204-222).

Третій розділ дисертації «Механізми реалізації професійного самовизначення молоді у процесі адміністративно-правового регулювання взаємодії державних органів влади та масмедіа в Україні у 30-х роках ХХ – ХХІ столітті» присвячено аналізу нормативно-правового та організаційно-педагогічного забезпечення реалізації самовизначення в різні історичні періоди (с. 239-260), аналізу діяльності професійно-освітніх асоціацій та організацій щодо професійного самовизначення особистості (с. 260-277), впливу освітнього середовища та засобів масової інформації на формування професійного самовизначення особистості (с. 277-296).

У четвертому розділі «Дослідження вітчизняними вченими проблеми професійного самовизначення у наукових доробках у 30-ті роки ХХ – ХХІ столітті» дисертантом визначено проблеми професійного самовизначення у змісті діяльності наукових товариств та організацій і фундаторів педагогічної думки у 30–50-ті роки ХХ століття (с. 312-328), проаналізовано стан розвитку проблеми професійного самовизначення у працях провідних науковців у кін. 50-х – 80-ті роки ХХ століття (с. 328-351), схарактеризовано напрями розвитку проблеми професійного самовизначення у дослідженнях науковців з 90-х років ХХ століття до сьогодення (с. 351-376).

П'ятий розділ «Історико-педагогічні рефлексії вітчизняних учених про компаративістські дослідження феномену» присвячено аналізу основних тенденцій, що вплинули на професійне самовизначення школярів у закладах загальної середньої освіти за кордоном (с. 392-411), автором виявлено основні тенденції розвитку професійного самовизначення в межах діяльності закладів вищої освіти європейських країн (с. 411-428), розроблено практичні рекомендації щодо використання позитивного закордонного досвіду

формування в молоді, що навчається, компетентності у виборі професії в закладах освіти України (с. 428-442).

Зміст дисертаційної роботи підтверджує високу ерудицію здобувача, його здатність комплексно аналізувати різні аспекти досліджуваних явищ і процесів, а також критичне й креативне професійне мислення.

Логіка викладу матеріалу органічно пов'язана з темою наукового дослідження, об'єктом, предметом, метою, що забезпечує глибоке висвітлення етапів виконання завдань дисертаційної роботи.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що Дубінкою М.М. *вперше*: проведено системне дослідження теорії і практики формування професійного самовизначення в окреслених хронологічних межах (30-х рр. ХХ – ХХІ століття) та здійснено історіографічний аналіз проблеми; запропоновано авторське визначення термінів «самовизначення особистості», «професійне самовизначення»; досліджено та обґрунтовано авторську періодизацію розвитку проблеми професійного самовизначення особистості, що включає такі періоди та етапи становлення: І період 1930 – 1950 роки – закладання основ професійного самовизначення, який має два етапи: 1930 – 1936 роки та 1936 – 1950 роки. Етап 1930 – 1936 роки характеризується індустріалізацією країни, розвитком ринку праці, впровадженням трудової та професійної підготовки в освітніх закладах, що сприяло розвитку досліджень проблеми професійного вибору. Другий етап 1936 – 1950 роки – згортання різних напрямів діяльності щодо професійного самовизначення особистості, що обумовлено поступовим знищенням у 30-х роках ринкової економіки, Другою світовою війною, переходом до адміністративних методів кадрової роботи, зокрема в галузі профорієнтації; ІІ період – кінець 50-х – 1990-ті роки – період відродження процесу професійного самовизначення особистості, в якому необхідно виокремити два етапи: 1958 – 1984 роки і 1984 – 1990-ті роки. Перший етап характеризується подальшим зміцненням зв'язку навчання та виховання

з життям, практикою, покращенням підготовки школярів до свідомого вибору професії та праці у народному господарстві. Етап, який охоплює 1984 – 1990 роки, характеризувався формуванням державної системи професійної орієнтації, зростанням ролі системно-організаційних та індивідуально-особистісних передумов трансформації школи; III період – з 1991 року до сьогодні – період становлення і розвитку особистості як активного суб'єкта професійного самовизначення; виявлено особливості і тенденції розвитку професійного самовизначення особистості у процесі аналізу діяльності професійно-освітніх асоціацій та організацій (перших бюро профконсультації, товариств профорієнтаційного спрямування та ін.) в Україні у досліджуваній період; з'ясовано чинники становлення профорієнтації та професійного самовизначення у 30-х рр. XX – XXI столітті (політичні, економічні, соціокультурні); проаналізовано сучасний стан теорії і практики здійснення профорієнтації та професійного самовизначення молоді в Україні та за кордоном і визначено перспективні напрями вдосконалення окресленого процесу. У відповідності до виділених історичних етапів визначено нормативно-правові основи, зміст та напрями розвитку професійної орієнтації та професійного самовизначення у 30-х рр. XX – XXI столітті;

уточнено: сутність поняття «професійна орієнтація»; передумови зародження профорієнтації; історіографію проблеми професійного самовизначення та професійного становлення особистості в Україні;

подальшого розвитку в дослідженні набули: систематизація законодавчо-нормативних документів, що унормовують розбудову змісту освіти загалом та вивчення питань професійного самовизначення зокрема; впровадження ідей учених і педагогів 30-х рр. XX – XXI століття щодо особливостей організації, форм та механізмів здійснення профорієнтації та професійного самовизначення; теоретичні положення щодо вдосконалення змісту професійної освіти в контексті професіоналізації майбутніх фахівців, що є поліаспектним процесом та характеризується як базис їхньої

самореалізації й самовдосконалення; перспективні напрями впровадження вітчизняного та зарубіжного досвіду в теорію та практику професійного самовизначення.

Практичне значення роботи, використання результатів дослідження. Практична цінність роботи та можливості застосування результатів дослідження є безсумнівними, що підтверджується довідками про впровадження в освітній процес Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 28-н від 23.05.2024); Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 346/04 від 28.05.2024); у процес навчання педагогічних працівників Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 263/02–13 від 28.05.2024); Міжнародного гуманітарного університету (довідка № 506 від 07.06.2024); Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II (довідка № 151/2024 від 12.06.2024).

Підтвердженням практичної значимості дисертаційної роботи є те, що основні теоретико-практичні результати дійсно відображають об'єктивну інтерпретацію розвитку проблеми професійного самовизначення у вітчизняній педагогічній теорії та практиці з 30-х рр. ХХ – ХХІ століття. Сформульовані Дубінкою М.М. в дослідженні положення та висновки дають можливість доповнити змістовну сторону циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що сприятиме підсиленню інтелектуально-пізнавального потенціалу та збагаченню практичного досвіду майбутніх фахівців, вдосконаленню їх фахового рівня; стимулюватиме до критичної оцінки існуючих освітніх систем щодо їх історико-педагогічної значущості.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях.

Аналіз повноти викладу основних результатів дисертації дозволяє констатувати, що матеріали роботи апробовано й оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня, міжнародному науковому симпозіумі.

Результати дисертаційного дослідження Дубінки М.М. відображено у 55 наукових працях (із них 49 одноосібних): 36 віддзеркалюють основні результати дослідження (із них 26 статей у наукових виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України, 2 розділи в колективних монографіях, 8 статей у закордонних наукових виданнях (із них 5 статей в наукових виданнях, що входять до наукометричної бази Scopus та Web of Science); публікації, які додатково презентують наукові результати докторської дисертації: 16 тез у матеріалах науково-практичних конференцій; 3 публікації в інших виданнях.

Дослідження праць автора підтверджує, що основні наукові положення дисертаційної роботи повноцінно представлені в його наукових публікаціях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Під час вивчення матеріалів дисертації та аналізу наукових публікацій автора не було виявлено жодних ознак порушення академічної доброчесності, включаючи академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію чи фальсифікацію дослідницьких результатів. Отже, дисертаційна робота Миколи Михайловича Дубінки «Теорія і практика розвитку проблеми професійного самовизначення особистості в наукових дослідженнях (30-ті роки ХХ – ХХІ століття)» визнається самостійною оригінальною працею, що не має порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Оцінюючи результати дисертаційної роботи Дубінки М.М., вважаємо за доцільне надати деякі рекомендації, які виникли під час рецензування дисертації:

1. На наш погляд, доречно було б більш конкретизувати верхню межу дослідження.
2. При структуруванні джерельної бази дослідження вбачаємо оптимальним виокремлення саме історіографічних джерел.
3. У змісті п'ятого розділу, з нашої точки зору, було б бажане обґрунтування вибору зарубіжних країн щодо досвіду розв'язання проблеми

професійного самовизначення в освітній практиці.

4. Робота тільки виграла б, якщо у змісті дисертації було наведено більше прикладів використання форм та методів профорієнтації, професійного самовизначення у кожному із виокремлених періодів та етапів.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер не знижуючи значущості результатів дослідження й позитивної оцінки дисертації.

Загальні висновки. З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних результатів, практичну вагомість сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Дубінки Миколи Михайловича «Теорія і практика розвитку проблеми професійного самовизначення особистості в наукових дослідженнях (30-ті роки ХХ – ХХІ століття)» є актуальним, завершеним, самостійним дослідженням, відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій (п. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
перший проректор
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Підпис *Лариси Петриченко*
Засвідчую *Світлана*
Начальник відділу кадрів
« 31 » 10 2024 рік

Лариса ПЕТРИЧЕНКО